

Mokslas ir menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1981

SPALIO MĖN 24 D. / OCTOBER 24, 1981

PART TWO - NR. 248 (38)

Šiame numeryje:

Prie lituanistikos katedros laiptų.

Tautinė kultūra ir mes.

Atsiminimai apie poetą Aleksandrą Arminą — Venancijų Ališą: gimnazijos metai.

Venancijaus Ališo eilėraščių pluoštas.

Poezijos pokalbiai su gyvenimu: Julijos Švabaitės naujas eilėraščių rinkinys.

Laiškas iš Paryžiaus: tarp vasaros prisiminimų ir rudens gėrybių.

Lietuvių Bendruomenės 1981 metų literatūros premija.

Kertinė Parastė

Prie lituanistikos katedros laiptų

Labai aišku, kad, Lietuvai netekus nepriklausomybės, visas lietuviškas gyvenimas pasikeitė. Pasikeitė ir mokslinis pasaulis. Nors Vilniaus universitetas ir aukštųjų mokyklų įstaigos tebeveikia, mokslinės pastangos yra sovietinės ideologijos bei santvarkos apribojamos ar slopinamos.

Išveikia yra įėjungę į įvairių kraštų universitetus. Retas kuris pritaiko savo lituanistinį išsilavinimą ar polinkį mokslo sričiai savo tiesioginiams darbams, ar savo profesiją gali vispusiškai lietuviškai tiksliai pajungti. Lituanistika buvo dėstoma arba yra dėstoma kai kuriuose universitetuose, bet šiuo metu tikrai žemesnio lygio, tai yra prieš bakalauro laipsnio įsigijimą. Vienur kitur lietuviai diplominius darbus atliko, rinkdamiesi temas iš lietuvių istorijos, literatūros, kalbos, meno ar šiaip kultūros sričių. Bet užtikrintos pastovios vietos universitete lietuviai dar neturėjo ir neturi.

Pasaulio Lietuvių Bendruomenės 1978 m. seimui nutarus steigti lituanistikos katedrą ir PLB valdybai 1981 m. jos vieta išrinkus Illinois universitetą Chicagoje, sudaryta proga visiems laikams užimti svarbią vietą moksliniame pasaulyje. Lituanistikos katedra (Endowed chair in Lithuanian studies) reiškia, kad Illinois universitete visada dirbs profesorius, tyrinėjantis lituanistiką ir vadovaujantis studentams įvairaus lygio kursuose bei lituanistikos siekiantiems aukštesnio laipsnio (kuriam teises slavistikos fakultetas gavo 1980 m.).

Mūsų lietuviškas gyvenimas pasižymi įvairia veikla, šventėmis ir kitokiais siekais. Viskas reikalinga, viskas mus jungia, tobulina. Ir kiekviena gyvenimo sritis turi šalininkų. Jų paramos dėka įvairūs projektai įvykdomi. Trūksta tik akademinio išsivystymo, tam tikros pilnatvės, kad už lituanistinių mokyklų bei institutų turėtume ne vien tik mėgėjus lituanistikos žinovus. Pavyzdžiui, mūsų išeiviskai kalbai tampant mažiau tikslia, būtina naudotis centru,

kuriame kalba būtų tyrinėjama, pasikeitimai sekami, kuris būtų mums autoritetas, aukštesnis švietimo centras. Katedros profesorius gali būti kviestas ilgam terminui arba pramatyti kas keletą metų keisti, kad įvairių lituanistikos sričių žinovai galėtų savo darbą dirbti ir savo žiniomis dalintis. Jis užims lituanistikos katedrą su visomis teisėmis, privilegijomis ir atsakomybe, su galimybe spausdinti ir kitomis universiteto sąlygomis, naudotis raštinėmis bei išteklių, vadovauti studentams, kurių skaičius, kaip ir dabar, gali įvairuoti. Profesorius galės profesinai dirbti mūsų istorijos, kalbos, literatūros ir visose kitose mūsų tautos vystymosi srityse.

Lituanistikos katedros įsteigimas būtų išeivių dovana savo tautai. O tai yra ir mūsų kiekvieno pareiga, nes tuo mūsų gyvenimas bent dalinai bus įprasminamas, mums atliekant tai, ko Lietuvoje negalima įvykdyti. Pavyzdžiui, nagrinėti mūsų literatūrą pagal dabartinius Vakarų pasaulio kritikos dėsnius. Studijuoti mūsų kalbą, palyginant ją su Lietuvoje skelbiamomis studijomis. Ir tokių darbų yra labai daug, ypač istoriniuose moksluose.

Katedrai reikalingos sumos didesnės dalį įmokės lietuviai ir jų draugai. Į finansų kaupimą, kaip ir į pačios katedros organizavimą, įjungtini visi lietuviai, visų laikų ateiviai, visokių profesijų šiame ir kituose kraštuose. Trečdalis sumos įdėjus (1983 m.), lituanistikos profesorius jau galės pradėti dirbti. Pagal finansinius ir akademiniai palankią sutartį tarp universiteto ir lietuvių visuomenės (per PLB) numatyta, kaip surinktos lėšos būtų panaudotos, jeigu kartais per bendrai nusistatytą laiką visa lietuvių 600.000 dol. ir universiteto 150.000 suma nebūtų pasiekiama.

Bet nėra abejonės, kad prieš mūsų akis jau realizuojasi svajonė: pastovi ir užtikrinta vieta lituanistikai universitete.

TAUTINĖ KULTŪRA IR MES

DR. KESTUTIS SKRUPSKELIS

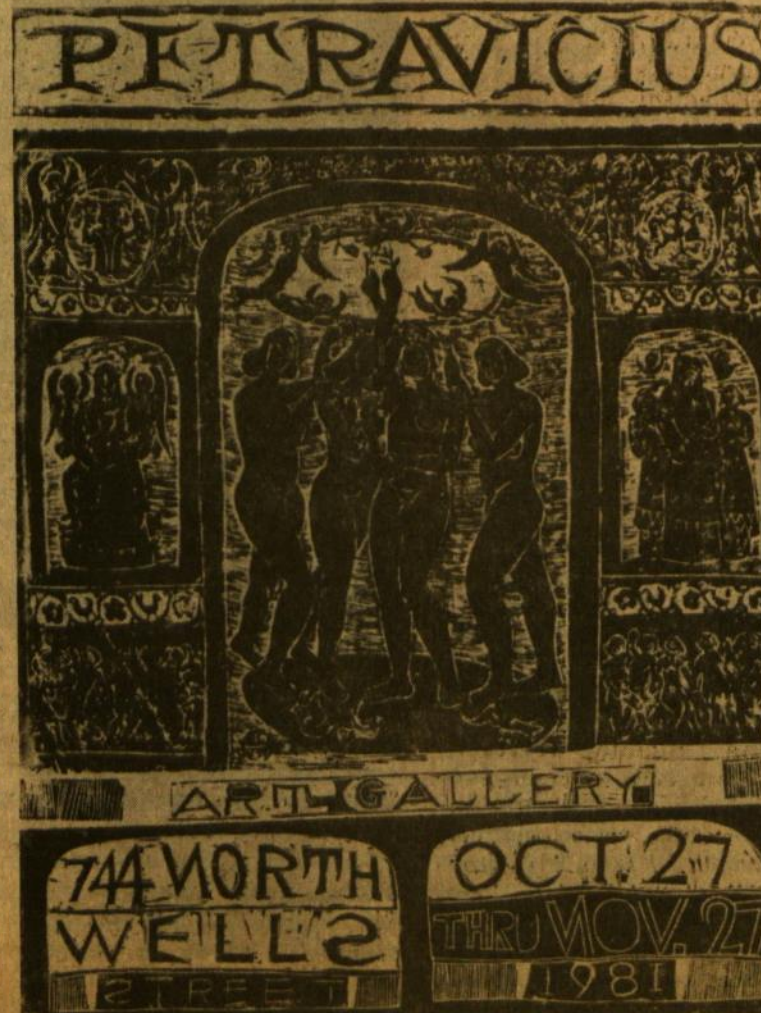
Visai su pagrindu visi džiaugiamės okupuotos Lietuvos kultūrinio gyvenimo. Knygų leidžiama palyginant daug ir dažnai visai neblogų. Tiesa, kad jose daug ritualinių nusielenkimų Leninui, tačiau, toki raudonajai balastą atmetus, dažnai pasilieka visai padarūs, rimti veikalai. Kad ir toki mūsų tarpe nerastinga sritis kaip filosofija, paskutiniu metu pastebimai praturtėjo: išleistas neblogas modernios logikos vadovėlis, senojo Vilniaus universiteto filosofinių dokumentų rinkinys, filosofijos chrestomatija, baigiamas spaudai ruošti Kanto *Grynojo proto kritikos* lietuviškas vertimas. Padėtis panaši ir kitose srityse; nemanau, kad mūsų tarpe rasis nors vienas lituanistas ar šiaip knygų mėgėjas, kuris sugeba išsiversti be Lietuvoje leidžiamų veikalų. Tomas Venclova teigia, kad "Nepriklausomybės metai ... suteikė tautai tokį impulsą, tokį sąmoningumą ir pasitikėjimą savimi, jog nutautilas, savo kalbos ir tam tikrą tradicijų atsiskaidymas lietuviui pasidarė stačiai nebeįmanomas" (*Lietuva pasaulyje*, p. 80). Jeigu ir nevisai taip drausai, galime pridėti, kad ir kultūrinis nutautilas Lietuvoje turbūt yra šiandien stačiai neįmanomas. Vis tiek lietuviui ten rašo lietuviškai ir savo pagrindines jėgas skiria lietuviškai tematikai. Tokiu būdu, išeivijos išlikimo negalime grįsti lietuviškos kultūros išlaikymo būtinybe. Jis Lietuvoje, atrodo, išsilaikys ir be mūsų čionysčių pastangų.

Visai kitokia padėtis čia Vakaruose, kur tiek rašančiųjų, tiek skaityančiųjų eilės vis retėja. Ir padėtis turbūt negerės: mūsų lietuviškos įstaigos — stovyklos, šeštadieninės mokyklos, organizacijos — ne visada pakankamai ir vykdo kultūrinio stiprinimo darbą. Ne kartą yra tekę girdėti nusiskundimų: kai kurios lietuviškos jaunios šeimos išeivijos lietuviško gyvenimo vengia iš

principo; ne vienam atrodo, kad, norint vaikus išmokyti lietuviškai, yra būtina juos nuo lietuvių vaikų atskirti. Tiesa, mes išlaikome lietuvišką "sąmonę": lietuvių vardą ir tam tikrą jautrumą. Tačiau, tik išimtiniais atvejais įstengiame perduoti kalbą, ir dar rečiau išlaikyti kultūrinį testinumą. Prieš kelerius metus ateitininkų stovykloje stebėjau moksleivių jūmoro vakarą. Nors vakaras buvo skirtas ateitininkų istorijai, tačiau tiek jo turinys, tiek forma buvo paskolinta iš Fred Flinstone ir jo bendraminčių. Voronezo gaidynės sendraugis pasiekė net ir mano studentavimo metus. Dabartinės moksleivių stovyklose įsiai jau nebeįsistato. Geriausia atveju, Putinas ir Aistis bus tik vadovėliuose matyti vardai. Geroje kompanijoje prie alaus stiklo jų poezijos jau nebedeklamuos.

Kalbėdami tema "Tautinė kultūra ir mes", pirmiausia ir susiduriame su abejonėmis: ar iš tikrųjų apsimoka? Lietuviškas išlaikymas — kelsu daug pinigų, pastangų, užsispyrimo, savotiško fanatizmo bei siaurumo. Ar verta, juo labiau, kad lietuviška kultūra gyvuoja ir be mūsų? Prieš kelis mėnesius skaitėme "Aiduose" vieno Lietuvos intelektualo labai aiškų pasisakymą: "Lietuviškas išlaikymas išeivijoje reikalingas yra pasmerkimas ir visai nereikalingas, jei artimoje ateityje Lietuva neatgaus nepriklausomybės" (Rimvydas Šaulys, "Kovos už Lietuvos laisvę strategijos ir taktikos klausimu", *Aidai*, 1981 m., p. 136). Mėginu šiam teigimui pasipriešinti. Nors tikrai esame pasmerkta, tačiau esame reikalingi.

Lietuviškas išlaikymas išeivijoje galime skirti du laipsnius. Paviršutiniškesnis tai būtų paprastas lietuviškos "sąmonės" išsaugojimas: išpažintumėm ir vartotumėm tautinių ženklus, žinotume

Viktoras Petravičius
Dailininko darbų paroda Chicagoje („Galerija“, 744 North Wells St.)
atidaroma spalio 27 d. ir tęsis iki lapkričio 27 d.

nemažai faktų apie Lietuvos praeitį ir dabartinę būklę. Politinėje srityje remtumėm Lietuvą, dalyvaudami demonstracijose bei rašydami laiškus. Lietuviškos sąmonės išlaikymas yra svarbus uždavinys. Jokių būdu nenoriu nupeikti stovyklų, leidinių, organizacijų lietuviškai nekeliančių pamatų Vyty, ar skaityti pakvietimą pabučiuoti automobilyje sėdinčią geltonplaukę. Visa tai sudaro reikšmingą politinės įtakos ir gal net pinigų rezervą. Dėl šitokio laipsnio lietuviškos ateities per daug sielotis netenka; prieš gerų norų, jų nesunku perduoti iš kartos į kartą. Vienas kitas nubyres, tačiau apamai lietuviškos sąmonės užteks dar ilgai. Bet ne tokią lietuviškos Rimvydas Šaulys skelbia pa-

smerkta bei nereikalinga.

Daug sunkiau lietuvių išlaikyti kultūros vartotojų prasme. Kiekvienam kūrėjui reikia auditorijos. Tiek muzikai, tiek menininkai, tiek rašytojai savo darbą taiko kam nors. Kūrėjas ir vartotojas turi jungti bendrą kalbą, bendrą praeitį, bendrą rūpesčių. Reikia atitinkamų įstaigų tiek kūrėjams atsileipti. Iš tikro, reikia bendruomenės, kurios nariai, dažnai susiedami, vienas kitą skatintų, papildytų. Kultūros vartotojų bendruomenei priklauso vien gero kalbos mokykloje neužtenka. Reikia tam tikro įsiskaitymo, supratimo, jaugimo. Venclovos žodžiais, kad "savieji poetai reikšmingesni, nes pirmasis, intymus ir lemiamas susitikimas su poezija įvyksta tik per gimtąją kalbą" (*Lietuva pasaulyje*, p. 123), yra teisingi, bet kaip tik todėl skaudūs, nes daugeliui iš mūsų lietuvių kalba jau nebėra gimtoji kalba. Šie sunkūs žodžiai — gal kiek švelnesne forma — tinka visiems humanitarams. Ne taip seniai juos Maceina taikė filosofams.

Yra tikra, kad lietuvių kultūrinė bendruomenė išeivijoje vieną dieną išnyks. Nykimo ženklus kiekvienas matome. Tačiau mumsime ne rytoj: turime dar bent kelis dešimtmečius. Todėl ir susiduriame su klausimu: ar iš tikrųjų apsimoka? Ar išeivija galėtų sukurti tai, ko Lietuvoje nėra, ar išeivija galėtų užpildyti kai kurias Lietuvos kultūrinio gyvenimo spragas, jeigu ji dar kelis dešimtmečius gyvuotų?

Noriu čia pasiremti vėl Venclovos liudijimu, kad išeivijos kūryba kraštą pasiekia ir turi jam įtakos. Gal ateitininkai čia daro mažiau negu kiti, tačiau mūsų Maceina, Girnius, Rabiškauskas, "Aidai" yra reikšmingi ir Lietuvoje. Yra faktas, kad tiek Maceina, tiek Girnius

įtraukti į oficialiai leidžiamas filosofijas istorijas. Mūsų darbais nepasilieka mūsų pačių siaurame ratelyje; bent dalinai kada nors jie priklausys bendrajai lietuviškai kultūrai.

Kultūrinis gyvenimas Lietuvoje yra sužalotas: yra išpauoti istisi gabalai. Tos žaizdos neišgyja, kol tęsis dabartinė politinė padėtis. Pilnas, visapusiškas kultūrinis gyvenimas kenktų sovietų imperijai, per skaudžiai užgautų ypač rusų tautinius jausmus, per daug niekintų net ir kai kurių lietuvių reputacijas. Savisaugos motyvai lengvai jungiasi su oficialia ideologija. Gyvenimo mintis yra svetima bet kokiai scholastikai, juo labiau marksistinei, su savo pretenzija žemėje sukurti rojų.

Pasitenkiau čia, paminėdamas tik kelias spragas, tas, kurios gana atsitiktinai man įkrito į akį. Kiekvienas čia savo būdu šį sąrašą papildys.

1. Okupacijų, trėmimų, partizanų karo dalyviai ir liudininkai yra pasiekę atsiminimų rašymo amžių. Normaliose sąlygose memuarinė literatūra turėtų gal net dominuoti mūsų knygų rinką. Iykykių daug, jie reikšmingi, skaudūs, begalybė skirtingų perspektyvų. Koks sveikas žmogus nenorėtų tokiom temom išsikalbėti, pasigirti, kad ir jis ten buvo, matė, dirbo, kentėjo? Tačiau tokios literatūros išleidžiama nedaug, o ir išleidžiama pasitiki per daug negalima. Nežinau ar Paleckis atsiminimai yra meluoti ar ne ir to spręsti negaliu, nes jėš niekad nebuvo išstatyti tiek draugų, tiek priešų pataisoms bei papildymams. Žinau, kad jie nėra pilni: Paleckis nepasako, ką jis galvojo, išsivysdamas savo bendradarbius mirčiai.

Geriausiu atveju, yra atvaizduojama tik viena pusė. Neturime nei vieno partizano atsiminimų: tik keli tremtiniai yra savo vargus išpasakoję, ir tai ne Lietuvoje, bet išeivijoje. Liudininkams mirus, dings galimybė tuos lemtingus metus intymiai, betarpiškai pažinti. Nuostolis čia būtų keletriopas. Istorikai prarastų svarbią medžiagą, kurios neatstos nei laikraščiai, nei laišakai, nei teismų ir apklausinėjimų protokolai. Bet ne vieni istorikai nukentėtų. Ji būtų svarbi, pavyzdžiui, kiekvienam marksizmo vertintojui, nes joje atsispindėtų kaip tik tas idėjos ir tikrovės susidūrimas, ties kuriuo sukasi pagrindinė marksizmo problematika.

Karts nuo karto sklinda gandai, kad ir lietuviai atsiminimus ten rašo. Tų atsiminimų likimas visai tiesiogiai priklauso nuo išeivijos likimo. Sovietai jų nepausdins ir rankraščių nesaugos; tik išeivijos pastangos čia medžiagą — jei jos yra — gali išsaugoti. Galimybė spausdinti Vakaruose gal net paskatintų vieną kitą savo atsiminimus parašyti.

2. Nepriklausomoje Lietuvoje krikščionybė vaidina svarbų vaidmenį viešame krašto gyvenime, ir tai todėl, kad atsirado būrys pasauliečių, kurie savo krikščionišką pasaulėžiūrą taikė visur. Sovietinėje sistemoje dar galima išvaizduoti kulto laisvę, tačiau toje sistemoje negalima (Nukelta į 2 psl.)

Dail. Viktoras Petravičius savo studijoje tarp skulptūrų, tapybų, raizinių. Jo darbų paroda „Galerijoje“, 744 North Wells St., Chicago miesto centre, vyks nuo spalio 27 d. iki lapkričio 27 d. Po ilgesnio laikotarpio tai bus rinktinė naujausios Viktoro Petravičiaus kūrybos ekspozicija.

Nuotr. Liet. foto archyvo.

Atsiminimai apie Venancijų Ališą

(Atkelta iš 2 psl.)

naivas talentas, su skirtinga eilėraščių forma ir savotiška kūrybos dvasia. Poetų Maironio ir V. Putino kūryba galėjo paveikti A. Armino dvasinį pasaulį, literatūrinis jo nusiteikimas, vėliau nežymiais niuansais suaidėdamas Venancijaus Ališo poezijos pasauliuiose.

Per visuotinės literatūros pamokas gana smulkiai susipažinome su žymiausiais pasaulio rašytojais: A. Micevičiumi, Byronu, Schilleriu, Goethe, svarbesniais jų veikalais ir jų turiniu. Kai kurie jų garsių rašytojų veikalai buvo išversti į lietuvių kalbą ir buvo mums prieinami gimnazijos knygyne. Bemaž visų šių didžiųjų rašytojų veikaluose, jų kūryboje dvelkė audros, veržimosi ir pasaulinio skausmo — Weltschmerz'o pesimistinės nuotaikos ir gaidos, kurios mūsų jaunoms širdims atrodė artimos ir mielos, tada mums visas pasaulis atrodė juodas ir nykus. Kurį laiką šios pesimistinės Weltschmerz'o nuotaikos buvo nesvetimos ir Aleksandro širdžiai.

Turbūt buvo tai daugiau jo amžiaus persilaužimo metai, kada ji dar veikė skurdi vaikystės dienų praeitis. Vėliau atėjo subrendimo metai ir griežta religinė kunigų seminarijos dvasia, į kurią jis pasuko savo gyvenimo kelią, nukreipiantį visą žmogaus gyvenimą ir kūrybą į aukščiausią Visatos šaltinį Dievą, teigiamai paveikę jo dvasinį pasaulį: jo poezijoje, jo kūryboje nerandame gilių nušiminimo, juodo pesimizmo posmų, o tikrai toli paliktos, išsilygintos tėviškos ilgesio, liudėsio.

Būdamas gimnazijoje, Aleksandras Arminas priklausė ateitininkams, skautams ir šauliams, o taip pat ateitininkų visuomenininkų sekcijai. Ypatingo aktyvumo visuomeniniame veikime tuokart nepatrodė. Šioje srityje savo sugebėjimais ir aktyvumu visus pranėšė Petras Karuža, kuris, lankydamas plačios Vilkaviškio apylinkės pavasarininkų kuopas, suvaikščiavo šimtus kilometrų, aplankydamas šimtus kuopų. A. Armino visuomeniniai, organizaciniai sugebėjimai pilnai atsiskleidė jam jau esant Brazilijoje, kur dėl našaus pastoracinio darbo, sėkmingo organizacinio katalikiško veikimo, jis buvo labai vertinamas bažnytinės savo vyresnybės ir aukštų Brazilijos valdžios pareigūnų. Visi, arčiau jį pažinę, stebėję visuomeniniame jo veiklą, pripažįsta, jam neabejotinai diplomatinį gabumą, sugebėjimą, kurie jam padėjo pasiekti tarp brazilų nepaprastos garbės ir įvertinimo, ką parodė brazilų jo palaikama mauzoliejaus įrengimas ir jo vardu aikštės pavadinimas.

Kaip mudu su Aleksandru rašėme lietuvių literatūros rašomuosius

Jau minėjau, kad Aleksandras neįvykdė didelio rašytojo ir savo gabumais niekad nesigyrė, mūsų klasėje niekas apie jo literatūrinius sugebėjimus ir nežinojo. Aš pats sužinojau tik atsitiktinai. Retkarčiais lietuvių literatūros mokytojas kunas Juozas Juraitis užduodavo mums parašyti namuose literatūrinėmis temomis rašomuosius. Tuos rašomuosius turėdavom mes per tam tikrą laiką namuose parašyti, tada atnešę juos į klasę ir atiduoti mokytojui. Mergaitės, kurios buvo darbščiausios mūsų klasėje, tuos savo darbus parašydavo dar prieš nustatytą laiką ir atiduodavo mokytojui. Tvaringai ir laiku savo rašomąjį

visuomet atiduodavo Antanas Vaičiulaitis, kaip taisyklė, už savo rašomąjį gaudamas aukščiausią pažymį — penketuką. Mes kiti likusieji nebuvo tokie jau labai uolūs ir užduoto darbo rašymą dažniausiai nuvilkindavom ligi paskutinio vakaro. Aleksandras buvo vienas gabiausių mokinių mūsų klasėje, bet, kai reikėdavo rašyti rašomasis, ir jis neskubėdavo.

Kartą, dabar jau gerai nebeatmenu, ar buvo duota literatūrinė tema, ar laisva, apie laimingiausią žmogaus amžių, rašymų buvo belikusių tik viena diena, teisingiau vienas vakaras. Klasėje priėjo prie manęs Aleksandras ir klausia, ar aš jau parašiau savo rašomąjį? Aš jam atsakiau, kad dar neparašiau, manau, šį vakarą rašyti, nes rytą jau reikią rašomasis atiduoti. Jis man sako, kad ir jis dar nėra darbo parąšęs. Ateik, girdi, šiandien vakare pas mane, kartu rašysim, abiems bus smagiau rašyti.

Aleksandras gyveno Pūstapėdžių Švedo namė, Vilkaviškio miesto pakrašty, ten kažkur už senųjų žydų kapinių. Aplinkui buvo daug vietos ir erdvės, todėl po pamokų čia niekad netrukėdavo žaidėjų. Ir dabar, einant man pas Aleksandrą, buvo girdėti daug visokių balsų ir šūkavimų, tad su savo rašymu mudu nutarėme palaukti, ligi artėjant vakarui, tie šarandai nūtils. Buvo jau gana vėlus vakaras, kai Aleksandras nusivedė mane į II-rąjį aukštą, kur jis gyveno. Mane jis pasodino už vieno stalo galo, o pats atsėdė už antro.

— Žinai ką, Petrai, — sako Aleksandras — mes tuos rašomuosius vis rašom, lygintam, kad tik gautume geresnį pažymį. Šiandien pabandykime rašyti kitaip: nedarom jokio juodraščio, jokių pasizymėjimų: rašom tiesiog į gerąjį sąsiuvinį, ženklus sudedam rašydami ir, kai parašom, jokių taisymų, jokių žiūrėjimų: užverčiam sąsiuvinį ir ryto metą, nunešę į klasę, atiduodame kunui J. Juraičiui.

Toks jo pasakymas mane gerokai nustebino. Rašydamas namuose savo rašomuosius ir aš prie jo daug nevargdavau, bet, prieš rašydami į gerąjį sąsiuvinį, pasidarydavau mažą juodrašči, šioji tokį planėlį, o svarbiausia, parašęs rašomąjį, aš ir viena ir antra karta gerai jį perskaitydavau, sudėdamas

praleistus skiriamuosius ženklus, kurių, mano nelaimei, visados pasitaikydavo. Dabar taip imti ir be jokio pasirengimo darbas per gerą valandą parašyti — man atrodė nerimtas reikalas. Aš nesijaučiau esąs toks didelis literatas, kad būčiau galėjęs vienu prisėdimu be jokio juodraščio ir užrašų darbą parašyti. Aleksandras turbūt pastebėjo mano abejingumą ir sako:

— Didelis čia daiktas, kad gausim po dvejetuką?

— Taip rašydami galime gauti ne po dvejetuką, bet po kuolą — pataisau jį.

— Pabandykim, pažiūrėsim — ramiausiai jis atsakė.

Savo širdy tokiu aklam rašymui nepritariu, bet kaip tu prieš draugą pasirodysi, kad nesugebi taip, kaip jis rašyti. Na, pamaniau sau, jeigu tau negaila sugadinti eilės savo gražiųjų penketukų, tai mano trejetukams tas kuolas bus ne toks jau baisiai didelis daiktas: nutilau ir daugiau nebesipriešinau.

Vos pradėjome rašyti, Aleksandras, kaip didelis, palinko ant savo sąsiuvinio ir kad jis pila, kad jis duoda neatsikvėpdamas. O man tą vakarą nebesisekė rašyti. Svetima aplinka ir rašymas iš karto į gerąjį sąsiuvinį varžė mano mintis ir galvojimą, gerai žinojau, kad ką kartą į sąsiuvinį įrašysi, lengvai nebeištaisysi. Kramčiau plunksnakotį, mėginau susikaupti, bet sakiniai nelipo vienas prie kito ir tiek. Turbūt buvau šiaip taip jau nusikapstęs netoli pirmojo sąsiuvinio puslapio pabaigos, o žiūriu, Aleksandras, baigęs rašyti antrąjį puslapį, taikstosi prie trečiojo, netrukus jis baigs savo rašomąjį, o aš būsiu dar tik gerai jį pradėjęs. Nebeįskendčiau ir sušukau:

— Aleksandrai, kaip čia dabar yra: aš dar tik pradėjau rašyti savo rašomąjį, o tu jau baigsi?

— Nebaigiu, nebaigiu — atsakė Aleksandras. Tu neskubėk, mes turime marias laiko.

Bet aš pasijutau neįtikėtinai, nėra čia man ko taip toliau su savo rašymu kapstytis, reikia save nągant paimti ir Aleksandrą pasivyti — pradėjau greičiau rašyti. Tik čia išliko nevargdavau, bet, prieš rašydami į gerąjį sąsiuvinį, pasidarydavau mažą juodrašči, šioji tokį planėlį, o svarbiausia, parašęs rašomąjį, aš ir viena ir antra karta gerai jį perskaitydavau, sudėdamas

Venancijus Ališas — (1908-1975) egzotiškosios tropikų temos reprezentantas mūsų poezijoje. Iš tikrųjų jis yra kunigas, vėliau ir prelatas Aleksandras Arminas, iš Lietuvos prieš pat II pasaul. karą išvykęs Brazilijon ir ten dirbęs pastoracinį darbą lietuvių ir brazilų parapijose ligi savo mirties. Pirmasis jo poezijos rinkinys „Sao Bento varpai“ išleistas Kaune 1939 m. Iš jo palmti ir čia spausdinami eilėraščiai. Kitos jo poezijos knygos: „Pietų Kryžius“, 1948 m. ir „Cascata cristalina“, 1953 m. Šiuo metu Kazys Bradūnas yra suredagavęs visos Venancijaus Ališo rinktinės poezijos pomirtingą knygą, kuriai studijinį įvadą rašo V. Ališo jaunystės laikų bendraklasė Vilkaviškio gimnazijoje — Antanas Vaičiulaitis. Vertingos ir spalvingos dokumentinės medžiagos atsiminimų forma šiandien šiuose kultūriniuose puslapiuose apie Venancijų Ališą pateikia ir kitas poeto gimnazijos bendraklasis Petras Kasulaitis.

Venancijus Ališas

PIETŲ KRYŽIUS

Ką aš bangom, ką kalnam, ką tiem vėjam —
Ką atsiskirdamas tarti turiu?
Ką tiem veidam, kurie mane lydėjo
Žydintios žemės krantių pagairių?

Jūra, kaip kūdikis, ten — už turėklų —
Verkia baltų samanų patalvos...
Cit, nevaio! Ryt žuvėdra atlėkus
Tau krūtine šaltą lopšį sūpuos.

Supasi žvaigždės naktį viešpatystėj,
Kolei jas debesys supa reti.
Plaukiame mes. Ir atgal nebegrižtam...
Tu — tiktai tu amžinai sugrižti!

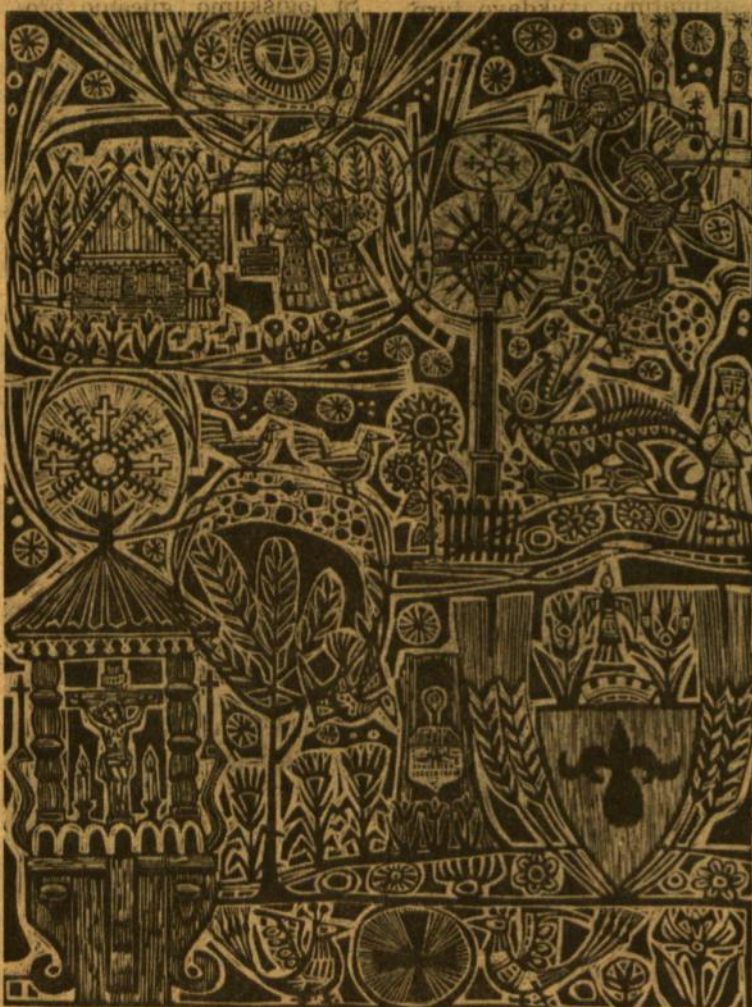
Plaukiame mes. Kožną mėlyną naktį
Tiek daug aušrų danguje, vandenį!
Vieno — vienintelio laužo uždegti,
Marių naktie, jau nė tu negali...

Eina gyvenimas griaučių alėjom,
Žiedus įpūsdamas iš pelenų.
— Ką aš bangom, ką kalnam, ką tiem vėjam... —
Suyt!.. — Pietų Kryžius viršum vandenų.

ANT KORKOVADO

Ant Korkovado žydi gelės.
Į šaltą gūžtą tarp kalnų
Sugrižo lengvas debesėlis
Suglaust apsunkusių sparnų.

Dangus toks mėlynas, toks aukštas —
Tokie mįslingi vakarai!

Vytautas Ignas

Suvalkija, 1981

Giliom padangėm skrenda paukštės,
Prieš saulę rykauja arai.

Prasikala iš marių kiauto
Alpi atogrąžų naktis.
Ant tako, saulės nukeliamo,
Greit baltas diskas išsisir...

O, nebegrižk! Negrižk ir tuje,
Vos veidas prieš žvaigždes sustos;
Liūdnas akis, kur tolin žiūri,
Prižerk minkštos, kuplios šviesos...

O, nebegrižk! Negrižk į šičia!
Pakolei ilgesiu kerės
Man širdį laimė vakarykščia —
Negersiu vienumos taurės.

Drebės žvaigždė ant kipariso,
Drebės išblyškus danguje.
Ant Korkovado naktį visą
Žieduos verks gaudžiai sabid...

PRIE MENAMŲ VERSMIŲ

Prieš raibstančias akis bekrastė dykuma.
Už bazganų kalnų — tik balzganai kalnai.
Ak, mane prie vandens nuvesti ketinai
Ir vyzdį atgaivint oazių žalumą!

Bet kokia tyruliais ejote nuobangi!
Aplink — karštų bangų siūbuojami kalnai...
Kur kraštas tos erdvės, tų marių — nežinai:
Prie menamų versmių be poilsio žengi.

Be poilsio žengi, geiduojuanti dvasia!
O laimė širdyje — kaip takas vandeny:
Tik troškuliui sukelt, bet jo nenumarint,
Ant lūpų dykumoj užkritusi rasa.

Greit vakaras pažers padangėse žvaigždes.
Ant tolimų kalvų, ant marių amžinų
Išsisės ilgesys... O vyzydyje žvynu
Pasaulis apsitrauks. Nutols... nutols... užges.

ANT AMAZONO KRANTŲ

Drungna toluma ir dangus vakarinis
Užmigusių žemės sapnais apsiklojo.
Į tilstantį vėją krantių rozmarinas
Papylė kvapus, kaip prie Tiberio kojų.

Šaltinio sidabras pakrantėje žvilga
Ir teka, kur skleidžiasi vasaros auksas...
Pro stagarą sausą, atogrąžų smilgą,
Kaip žerinti juosta, skambėdamas plauks jis.

Tik veltui meni, ką šešėly šaltinis
Bangoms ir mėnuliui be žodžio byloja:
Tu stovi gamtos paslapčių neįmings
Tarp dviejų gelmių — virš galvos ir po kojų...

Pailsus banga, lyg varpų tolus aidas,
Tingias minutes vis į praeitį vejas...
Mėnulio gelmės susirūstina veidas —
Ir vėl jis ramus, kaip baidarėje žvejas.

Nulenkusios galvas, krantuos miega palmės.
Į kalno viršūnę žvaigždė atsilosia.
Po kojų skambėdamos veriasi gelmės —
Matai tenai mirusį veidą tarp rožių!

KIENO RANKA

Vartau ant delno — ir stebiuosi:
Kieno dar neseniai ranka
Tave nuskynė čia — pietuose —
Ir kur ta žydinti lanka?

Tokia, kaip tu tik ten pražysta...
Tik ten — pakrantėj prie vandens —
Ir žydi tol, kol kas atklysta
Svajoti laimės ant akmenų.

Ant lango atradau padėtą —
Tai man, tai man nuskintas tu!
Kieno ranka? Vartau iš lėto
Ir — rankoj ranką pajuntui!

kitos į rytus, buvo tokios suklpusios, kreivos, jog ir man pačiam buvo koku į jas žiūrėti. Aleksandro raštas buvo lygus, vienodas, lyg būtų iš vienos formos lietas. Aleksandras dabar nebeskubėjo, jis aiškiai davė man laiko jį su savo rašymu pasivyti. Darbus baigėme beveik kartu rašyti ir, kaip buvome kalbėję, nieko neskaitė, nieko netaisė užvertė sąsiuvinį ir ryto metą, nunešę į klasę, atidavė mokyti. J. Juraičiui.

Praėjo viena savaitė, praėjo antra po parašymo, turbūt į kokios trečios savaitės pabaigą įvirsto viena diena kun. J. Juraitis į mūsų klasę, glėbiu sąsiuvinį nešinas. Nebežinau, kaip tuo momentu jau tės Aleksandras, mano širdis tai pradėjo smarkiau plakti.

Mokytojas pradžioje visiems pasakė pamokslą, esą mes šį kartą nelabai rūpestingai, ne atsidėję savo darbus rašėme. Mokytojas šnekėjo dar kažką daugiau — dabar gerai visko nebeatsimenu, o paskui, pameš Aleksandro Armino sąsiuvinį, ėmė girti, kad jo rašomasis gerai, tvarkingai parašytas. Iš rašomojo esą mačyti, kad ilgai dirbta, daug ruošta, rūpestingai rašyta.

Klausau, iš kairės suolų pusės kažkas mane šaukia: Petrai, Petrai, aiškiai suprantu, kad Aleksandro balsas. Pasisuku į tą pusę ir matau, kaip Aleksandras, užsigulęs ant suolo už pirmojo sėdinciu mokinių nugarų, kad mokytojas nematytų, rodydamas ranka mokytoją pusėn, raizosi, leipstą iš juoko. Žinoma, kad buvo

ko juoktis: mokinyms beveik juokais be juodraščio, be užrašų, paskutinį vakarą sėdęs prie stalo per valandą laiko parašė savo rašomąjį, o mokytojas, viso to iš rašomojo nesuprasdamas ir nenujaušdamas, išgyrė jį prieš visą klasę už didelių rūpestingumą, darbštumą ir ilgą pasirušimą, ko iš tikrųjų visiškai nebuvo. Viskas buvo kaip tik atvirkščiai: nei atsidėjimo, nei pasirušimo, nei rūpestingo rašymo.

Atiduodamas mano rašomąjį, mokytojas burbtelėjo: Pats rašomasis būtų ne taip jau blogai parašytas, bet ta rašysena tikri hieroglifai — įskaityti negalima: taisyk savo rašyseną.

Kai tik mokytojas iš klasės, aš tuojau prie Aleksandro: Rodyk, sakau, greitai man savo

sąsiuvinį, kokį pažymį gavai? Aleksandras šypsosi, lyg nenorėdamas verčia sąsiuvinio lapus, ir rašomojo pabaigoje aš gražiai matau rašomąjį rašalą suraitytą apskrita, be jokio minuso penketuką. Kurį laiką mudu žiūrime į tą penketuką ir juokiamės. Priėjo prie mūsų kelios mūsų klasės mergaitės ir berėniškai, klausia mūsų, ko mudu taip gardžiai juokiamės? Aleksandras tylėjo, aš, kaip geras advokatas, pradėjau jiems aiškinti: Na kaipgi čia nesijuoksi? Aleksandras juokais iš karto į gerąjį sąsiuvinį per gerą valandą parašė savo rašomąjį, o mokytojas nieko nežino ir nieko nesupranta, kalba apie kažkokį atsidėjimą, didelį rūpestingumą, ko (Nukelta į 4 psl.)

